

© Michael Andersen

GOVERNMENT OF TONGA

SPREP
PROE

KO E HA 'OKU MAHU'INGA AI 'A E KONIVESIO FAKAVAHA'A PULE'ANGA KI HE FEFAKATAU'AKI, PE CITES, 'O E NGAHI ME'AMO'UI KUO KAMATA KE MOLIA ATU?

'Oku laka hake he ngaahi fonua 'e 180 'i mamani kuo nau tali ke nau muimui ki he ngaahi tataki pe malu'i 'oku fakahoko 'e he Konivesio pe CITES. Ko e ngaue ki hono malu'i mo ta'ofi 'a hono hu atu mo hu mai 'o e fonu 'i Tonga ni 'oku tatau tofu pe ia mo e ngaue ki hono malu'i e Ngeli pe Kolila 'i he ngaahi 'Otu mo'unga 'o 'Afilika pehe ki he Rhinoceros/ 'i 'Afilika mo 'Esia.

Kuo laka hake he ta'u 'e 45 'a e tafataha 'a e Konivesio koe CITES 'i he ngaahi ngaue fekau'aki mo hono leva'i lelei mo fakatolonga e ngaahi koloa fakamatula, ke 'oua na'a faifaiange kuo 'auha. Ke a'usia ha to e lelei 'oku mahulu ange, 'oku mahu'inga ke fakahoko fakalelei mo to e fakamatoato ange 'a e ngaue malu'i ni.

FETU'UTAKI MAI

O ka fiema'u ha tohi ngofua, pe ko ha'o fehu'i, kataki 'o fetu'utaki mai.

Potungaue 'Atakai 'I he malumalu 'oe Potungaue ki he Fakamatala 'Ea, Ma'u'anga Ivi, Ma'u'anga Fakamatala, Fakatamaki Fakanatula, 'Atakai, Feliuliuaki e 'ea moe Fetu'utaki. (MEIDECC)

Hala Vuna, Nuku'alofa

TELEFONI: +676 25050

EMAIL: citestonga@environment.gov.to

PE KI HE

Potungaue Toutai

Sopu, Nuku'alofa

TELEFONI: ÊÎ 76 21399

EMAIL: poasi66@hotmail.com

Oku mau fakamalo atu 'i ho'o hoka ha e tokotaha folau fakapotopoto.

KIMU'A KE KE MAVAHE MEI TONGA, TU'U 'O VAKAI

OKU KE MAUMAU'I NAI E LAO KI HE NGAHI ME'A MOUI FAKANATULA?

'Oku fakakoloa 'aki 'a Tonga e ngaahi koloa kehekehe 'o Natula 'oku kamata ke molia atu hange ko e manupuna, feo, fonu, tofua'a, tolofini, 'anga mo e ngaahi me'a mo'ui kehe pe. Ko e mo'ui 'o e ngaahi me'a mo'ui ni 'oku uesia kovi pe faka'auha ia tupu mei he fefakatau'aki fakamamani lahi 'o e 'akau, monumanu mo e ngaahi koloa ngaohi mei he ongo me'a ni 'i mamani.

GOVERNMENT OF TONGA

SPREP

Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme

A resilient Pacific environment sustaining our livelihoods and natural heritage in harmony with our cultures.

TOKONI MAI KE TAU FAKATOLONGA E NGAahi ME'A MO'UI 'O NATULA 'I TONGA NI

Ko e Konivesio Fakamamani Lahi ki he Fefakatau'aki 'o e Ngaahi Me'amo'ui kuo faka'au ke molia atu, pe koe CITES, 'oku nau fatongia 'aki hono tokangaekina fakamamani lahi e kalasi kehekehe 'ova he 35,000 'o e 'akau mo e monumanu 'i mamani. Kuo fakamo'oni'i 'e Tonga 'a 'enau kau atu ki he Konivesio ko 'eni 'aki 'enau ngaue totoivi ke fakapapau'i 'e 'ikai hoko 'a e ngaahi fefakatau'aki fakamamani lahi 'o e ngaahi me'a mo'ui 'o Natula pehe ki he fefakatau'aki fakamamani lahi e ngaahi koloa 'oku ngaohi mei he ngaahi me'a mo'ui ni ke ne uesia 'a e mo'ui 'o e ngaahi koloa 'o Natula 'oku ma'u he fonua.

'I HE TAIMI 'OKU KE FAKAHOKO AI HA'O FAKATAU PE FA'O HO'O KATO, MANATU'I MA'UPE 'A E KONIVESIO FAKAMAMANI LAHI KO ENI PE CITES

Ko e ngaahi suvenia mo e ngaue fakamea'a he taimi e ni'ihi hange ko e 'akau mo ha koloa ngaohi mei ha monumanu 'oku 'i he malumalu ia 'o e Konivesio ko eni pe CITES. 'E 'i ai ha ngaahi taimi he'ikai teke fakatokanga'i 'oku ke maumau'i e lao ha'o fakatau e ngaahi koloa ni 'o fetuku mei ha fonua ki ha fonua. Ko e 'uhinga ia 'oku fiema'u ai ke ke 'uluaki fakafetu'utaki ki he Potungaue 'Atakai pe koe Potungaue Toutai, ke ke fakapapau'i telia na'a ke mo'ua pe ko e puke 'a e ngaahi koloa ni meiate koe pe 'a'au mei ho'o kato.

Kapau 'oku ke palani ke ke hu atu ki tu'a pule'anga e ngaahi koloa fakanatula ni, kataki fetu'utaki ki he va'a e 'Atakai pe ko e Potungaue Toutai.

KO E NGAahi KOLOA ENI 'OKU 'IKAI KE NGEFUA

He'ikai te ke 'ave e ngaahi koloa ni mavahe mei Tonga ni:

KOKI, MANUPUNA MALAU

Koki, manupuna Malau, mo e ngaahi manupuna 'oku ha he lisi 'o e kupu'i lao ki he Manupuna 2016 (Birds Act 2016).

FA'AHINGA KOLOA NGAOHI MEI HE FONU

- Kotoa e fa'ahinga 'o e fonu 'a ia oku ha he lisi he Konivesio ni pe CITES.
- Fakatokanga ki he ngaahi suvenia pe ngaue fakamea'a 'oku ngaohi mei he nge'esi/tua'i fonu

FA'AHINGA KOLOA NGAOHI MEI HE TOFU'A PE TOLOFINI

- Kotoa e kalasi e tolofini mo e tofua'a 'a ee kuo 'osi lisi kotoa he Konivesio ni pe CITES.
- Fakatokanga'i e ngaahi koloa hange ko ha siueli ngaohi mei he hui pe nifo 'o e fa'ahinga ko 'eni.

KO E 'ANGA PE NGAahi KOLOA NGAOHI MEI HE FAI

- Ko e 'anga mo e fa'ahinga kehekehe 'o e fai 'oku 'i he malumalu 'o e Konivesio (CITES) 'a ia 'e fiema'u hano ngofua ke fakatau atu.
- Fakatokanga'i ha ngaahi koloa hange ko ha ngaahi suvenia, koloa teuteu pe valivali, koloa talifaki pe fo'i 'akau talifaki, kakano'i manu pe tala momoa.

Ke tau kafataha, ke fakahaafi 'etau ngaahi koloa fakaenatula 'oku kamata ke molia atu.

KAPAU 'OKU 'IKAI KE MAHINO – FAKA'EKE'EKE!

OKU FIEMA'U E TOHI NGEFUA MEI HE KONIVESIO (CITES)

Kole ha ngofua 'o kapau 'oku ke palani ke ke folau mo e ngaahi me'a ni:

VASUVA MO HONO NGE'ESI PE KAKANO

- Vasuva 'oku 'i he malumalu 'o e konivesio ko e CITES.

'OKETI PE KO HA TO E FAAHINGA 'AKAU PE

- Kotoa e fa'ahinga 'o e 'oketi 'oku 'i he malumalu 'o e konivesio ko e CITES.

Ko koe 'e ma'u 'oku ke felave'i mo ha koloa 'oku tapui pe 'ikai ma'u ha pepa ngofua totonu (CITES permit), 'e to'o 'a e koloa ko ia 'e he kau ma'u mafai pule 'o e ngaahi kau'afonua. 'E malava ke 'oatu ha tautea pe mo'ua.

'ULUAKI FAKA'EKE'EKE MAI

HUHUVALU

- Kalasi kehekehe 'e tolu e huhuvalu 'a ee 'oku ha e konivesio, 'a ia 'e fiema'u ke 'ai hano tohi ngofua ke hu atu ki tu'apule'anga ke kau he fefakatau'aki fakamamani lahi.

FEO PE NGE'ESI FINGOTA

- 'Oku fiema'u ke 'i ai ha'o tohi ngofua ke hu atu pe hu mai ha ni'ihi 'o e feo pe a mo e nge'esi fingota – kau ki ai mo ha ngaahi siueli 'oku ngaohi mei he fa'ahinga ni.
- Ko e lahi 'o e nge'esi fingota te ke lava 'o hu atu 'e tu'unga ia mei he fua mamafa 'o e nge'esi fingota kotoa pe.

'O kapau 'oku ke folau mo ha huhuvalu, feo pe nge'esi fingota, fetu'utaki ki he Potungaue Toutai ki ha to e fakaikiiki.

